

Materiał dla nauczyciela

Cykl: Sztuka Ameryki Południowej

Temat: Meksykańskie maski

Maski są jednym z ciekawszych elementów meksykańskiej kultury ludowej. Pojawiły się na długo przed przybyciem hiszpańskich konkwistadorów. Na podstawie znalezisk z Cuicuilco i Tlatilco możemy wnioskować, że były popularne już przed 1500 r. p.n.e.

Maski pełniły istotną rolę w indiańskich uroczystościach i obrzędach magiczno- religijnych. Miały ogromne znaczenie symboliczne. Pojawiły się m.in. jako przejaw kultu zmarłych. Jedną z najefektowniejszych i najbardziej znanych masek jest odnaleziona w Palenque maska wykonana z jadeitu. W grobowcach Teotihuacan znaleziono maski pośmiertne zrobione z jadeitu, z inkrustacjami z muszli i obsydianu.

Maski odgrywały również duże znaczenie podczas obrzędów i rytuałów np. w czasie uroczystości służących zapewnieniu obfitych zbiorów.

Podczas ewangelizacji Meksyku zakonnicy wykorzystywali maski w pracy misyjnej. Polegało to m.in. na popularyzowaniu tańców (danzas) i przedstawień teatralnych zawierających elementy Ewangelii, służących wyjaśnieniu prawd wiary oraz przesłaniu chrześcijaństwa.

Obecnie maski pojawiają się przy okazji świąt religijnych np. Wielkiego Tygodnia, w okresie poprzedzającym Boże Narodzenie, podczas karnawału. Jednak najczęściej można je zobaczyć na twarzach uczestników danzas, „tańców” wykonywanych w czasie świąt ku czci lokalnego patrona .

Maski występują na terenie całego Meksyku. Ze względu na popularność wielu motywów i obrzędów trudno dziś dokładnie określić pochodzenie poszczególnych typów masek. Są jednak regiony, które wyróżniają się ciekawymi, oryginalnymi maskami. Należą do nich przede wszystkim Michoacan, Guerrero i Chiapas. W ostatnim okresie rozwinęła się produkcja masek dla potrzeb przemysłu turystycznego, pojawiły się nowe motywy i materiały. Takim przykładem są maski wykonywane z drobnych, wielokolorowych koralików popularne jako przykład sztuki Indian Huicholi. Maski te pełnią wyłącznie funkcje ozdobne i nie są związane z żadną konkretną tradycją.

Materiał

Maski wykonywane są z różnorodnych materiałów. Najczęściej wykorzystuje się drewno, ale nie brakuje też masek zrobionych z ceramiki, metalu, skóry, tkanin, włókien (np. z palmy), łupin orzechów kokosowych, papieru czy wosku.

W przypadku najprostszych masek wykonanych z drewna wyrzeźbioną powierzchnię pokrywa się farbą w odpowiednim kolorze. Następnie maluje się elementy twarzy (lub zwierzęcego czy diabelskiego pyska): oczy, usta, włosy.

W wielu regionach wykonuje się jednak bardziej pracochłonne i efektowne maski. Chropowatą powierzchnię pokrywa się woskiem lub laką, wygładza i starannie nanosi kolejne elementy i wzory. Oczy mogą być wykonane ze szkła a maskę uzupełnia efektowna fryzura zrobiona z naturalnych włosów lub włókien roślinnych.

Motywy

Najpowszechniejsze motywy masek to: twarze ludzkie, często przedstawiane w formie karykatury (Maurowie, chrześcijanie, starcy, Murzyni) i zwierzęta (tygrys, byk, krokodyl, świnia, koń, żmija). Ponadto pojawiają się maski przedstawiające śmierć czy diabła.

Ta ostatnia zajmuje szczególne miejsce i pojawia się w wielu „tańcach”. Są maski diabłów nawiązujące do motywów i tradycji europejskiej oraz maski mające swoje korzenie w sztuce i

religii przedhiszpańskiej. Przykładem mogą być maski diabelskich twarzy z dodatkowymi elementami tj. węże, żaby czy kilka par rogów.

Danzas

Danzas są bardzo charakterystycznym elementem meksykańskiej religijności. To rodzaj „tańców”, wykonywanych podczas świąt religijnych, najczęściej przed kościołem lub kaplicą, ale też na placu lub centralnej ulicy miasteczka czy osady. Danzas wykonywane są przez grupę mężczyzn, rzadziej kobiet przebranych w specjalne stroje, a maski stanowią integralną część stroju tancerzy. Mają one znaczenie symboliczne. Odrywane są według tradycyjnego scenariusza, towarzyszy im na ogół prosta, rytmiczna muzyka.

Część danzas ma pochodzenie prekolumbijskie i nawiązuje do indiańskich rytuałów. Inne rozwinęły się już po przybyciu Hiszpanów, głównie pod wpływem działalności zakonów. Tańce, w których pojawiały się motywy walki Dobra ze Złem, ilustrujące najważniejsze cnoty i grzechy czy też ważne wydarzenia biblijne były istotnym elementem ewangelizacji.

Taniec Maurów i Chrześcijan (*Danza de Moros y Christianos*) to najpopularniejszy „taniec” w Meksyku. Przedstawia symboliczną walkę i zwycięstwo chrześcijaństwa nad pogaństwem (ilustracja maski w materiale ilustracyjnym). Taniec ten rozpowszechniony w XV-wiecznej Hiszpanii na terenie Meksyku został spopularyzowany przez misjonarzy. Taniec ma wiele regionalnych wariantów, jednak jego zasadniczą część stanowi bitwa (walka) między oddziałami Maurów i Chrześcijan.

Są również danzas nawiązujące do legend czy też wydarzeń historycznych. Jednym z przykładów jest Danza de Parachicos z Chiapas (zdjęcie maski w materiale ilustracyjnym). Zgodnie z legendą w XVIII w. do Chiapa de Corzo przybyła Dona Maria de Angulo. Towarzyszył jej chory syn. Złożyła przysięgę, że jeśli jej syn wyzdrowieje cały swój majątek rozda ubogim. Tak też się stało. Po tym jak chłopiec odzyskał zdrowie Dona Maria rozdała swoje bogactwa biednym dzieciom. Maski w tym tańcu są bardzo starannie wykonane. Przedstawiają męską twarz o jasnej cerze, z wyraźnie namalowanymi i podkreślonymi oczami, ustami, nosem. Dodatkowym elementem maski jest jasna fryzura, wykonana z naturalnych włókien.

„Taniec” Pasterzy bydła (*Danza de Vaqueros*) – przedstawia pracę hodowców, pasterzy bydła. Głównym elementem tańca jest ucieczka byka, a następnie jego poszukiwanie w górach przez pasterzy i wreszcie zmuszenie zwierzęcia do powrotu do stada.

Taniec tygrysa (*Danza del Tigre*). Głównym motywem tego „tańca” jest polowanie i schwytywanie tygrysa (zdjęcie w materiale ilustracyjnym), którego pojawienie się w pobliżu osady spowodowało liczne straty i nieszczęścia. Ta danza występuje w kilku stanach środkowego Meksyku.

Danza de Chinelos (zdjęcie w materiale ilustracyjnym) to taniec wykonywany podczas karnawału. Maski zrobione są z kawałka grubo tkanej tkaniny, do której przyszywa się wąsy, brodę i brwi wykonane z nici, włókien lub kawałków skóry. Oczy i pozostałe elementy twarzy maluje się farbą. Chinelos mają fantazyjne nakrycia głowy, zazwyczaj kolorowe, wysokie kapelusze z naszytymi ozdobami z frędzli, wstążek, lusterek, koralików jak na postaciach karnawałowej zabawy przystało.

Bibliografia

Lo Efimero i Lo Eterno del Arte Popular Mexicano, t. II